

FORRÁSKÖZLEMÉNYEK

ÖLVEDI IGNÁC

**SZOMBATHELYI FERENC VEZÉREZREDESNEK,
A HONVÉD VEZÉRKAR FŐNÖKÉNEK
1944. FEBRUÁR 14-I LEVELE WILHELM KEITEL VEZÉRTÁBORNAGYHOZ,
A NÉMET VÉDERŐ FŐPARANCSNOKSÁGÁNAK FŐNÖKÉHEZ¹**

A levél megírását előidézõ fõbb hadiesemények

A második világháború fő hadszíntere mindvégig a szovjet—német arcvonal volt. Németország és szövetségesei főerőik kétharmadát itt alkalmazták. 1944 elején például 362 hadosztályból 245 (ebből 201 német) a Vörös Hadsereg ellen tevékenykedett.² Ezért a keleti arcvonal hadi eseményei döntő, meghatározó szerepet játszottak a fasiszta tömb államainak kapcsolatában. A hitlerista hadvezetés ennek függvényeként mérsékelte, vagy fokozta követeléseit partnereitől. Ez utóbbiak háborúból való kiút-keresése is a szovjet—német arcvonal hadi eseményeinek hatására aktivizálódik. A háború fordulataig Németország szövetségesei minden különösebb fenyegetés, kényszer nélkül, a győzelem biztos reményében támogatták Hitlert. A Wehrmacht Moszkva alatti, s még inkább sztálingrádi veresége után azonban megindult az elhidegülés.

A hadi események alakulásából, a németek el-alameini, sztálingrádi, kurszki vereségéből és az olaszországi partraszállásból a magyar politikai és katonai vezetők messzebb látó képviselői levonták azt a következtetést, hogy Németország a háborút elveszítette.³ Ezért lépéseket tettek a magyar—német katonapolitikai kapcsolatokat bizonyos mérvű lazítására, a visszavonulásra, az új helyzetnek megfelelő katonapolitika kialakítására.

A német—magyar szövetségi viszony, amely Sztálingrád óta fokozatosan lazult, 1944 elején — a szovjet—német arcvonal hadi eseményeinek hatására — ellentmon-

1 A levelet nagybacsoni Nagy Vilmos vezérezredes (1942. szeptember 24-től—1943. július 8-ig) volt honvédelmi miniszter mentette meg az utókor számára és Végzetes esztendőök 1938—1945 című emlékiratának 227—228. oldalain hivatkozik az iratra. Budapest, 1986., második, átdolgozott kiadás.

A volt minisztert a nyilasok 1944. november 16-án letartóztatták és a sopronköhídi fegyházba internálták. Innen 1945 március végén a Vörös Hadsereg közeledésére a politikai foglyokat Bajországba szállították. Azt a csoportot, amelyikhez Nagy Vilmos is tartozott, Zimmerne irányították, ahova az amerikai csapatok 1945. május 1-én vonultak be.

A Legfelső Honvédelmi Tanács (LHT) titkársága a szomszéd községbe Hiltrachingba települt. Az amerikaiak bevonulása után a titkárság anyagához bárki hozzáférhetett. Az internáló tábor felszabadítása után hazatéréséig a vezérezredes az időt a visszaemlékezésének megírásához szükséges anyagok összegyűjtésére fordította, így jutott el az LHT titkársága anyagához... „Átolvasás után — nyilatkozta Nagy Vilmos — az engem érdeklő anyagokról jegyzeteket, illetve a fontosabbakról másolatot készítettem.” Így került birtokába több olyan irat, amelyekre könyvben hivatkozik. 1965-ben, kandidátusi értekezés megírása során kerültem kapcsolatba Nagy Vilmossal, aki készségesen rendelkezésemre bocsátotta a Hiltrachingból hazahozott anyagokat és megengedte, hogy a fontosabbakról másolatot készítsék. Így került hozzám a most közreadott levél másolata. Tartalma jól kifejezi a vezérkar főnökének törekvését és szándékát, s jelentősen hozzájárul a magyar kormány katonapolitikájának megismeréséhez és a német—magyar katonai viszony megértéséhez. Az anyagot Molnár József ny. alez. fordította németből.

2 A második világháború története 1939—1945. Bp. 1980. 8. k. 614. o.

3 Magyarország miniszterelnöke, Kállay Miklós és honvédelmi minisztere, nagybacsoni Nagy Vilmos 1942 decemberében — egy négy szemközti beszélgetésen — kölcsönösen megerősítették egymást abban a hitben, hogy Németország a háborút elveszítette. (Nagy Vilmos nyilatkozata a szerzőnek).

dásossá vált. Magyarország húzódozását és vonakodását a háborútól a német hadvezetés is konstataálta. Hitler például a Berlin—Róma „tengelytörést” követően — mely a fasiszta szövetség megindult bomlását tanúsította —, olyan utalásokat tett hazánkra, hogy itt is bekövetkezhet hasonló katonapolitikai lépés. Ennek megakadályozása érdekében, közvetlenül az olasz fordulat után, arra adott utasítást, hogy készítsék el Magyarország katonai megszállásának tervét. Ahogy az arcvonal közeledett a Kárpátokhoz, a Wehrmacht főparancsnoksága egyre többet foglalkozott avval a gondolattal, hogy a fasiszta blokkból és a háborúból kivezető ösvényeket kereső „vonakodó csatlósánál” katonai erőszakkal szerez érvényt követeléseinek.

Magyarország szerepe nem csak hadászatiilag, hanem gazdasági erőforrásként is megnövekedett. 1943-tól közel egymillió tonna bauxitot és mintegy 60 ezer tonna mangánércet adott a német hadiiparnak. A 842 000 tonna magyarországi nyersolajból 400 000 tonnát Németországba szállítottak, 1944-ben viszont már ide ment az egész kőolajtermelés 77%-a. A magyar fegyvergyártás kb. 80%-át, a MÁVAG tüzéségi-anyag- és lőszergyártásának 50%-át, az újonnan létesült hadiüzemek termelőképességének 60—90%-át lekötötték a Wehrmachtnek.⁴ Nagy fontosságú volt a magyar gabona, amelyből évenként több százezer tonna ment a birodalomba. Edmund Veessenmayer — a különleges feladatokkal megbízott német diplomata — 1943. december 10-én erről a következőket jelentette: „Magyarország a tér és az adott gazdasági lehetőségek folytán értékes tényező, és a birodalom nem mondhat le arról, hogy a legmesszebbmenően bevonja a léteért folytatott küzdelembe. Az ukrajnai értékes területek elvesztésével Magyarország a további hadviselés szempontjából, mint főleg mezőgazdasági ország, fokozott jelentőséggel bír. A birodalom erről a területről ellátására az addigi mennyiségek kétszeresét, vagy még annál is többet kihozhat, ha az ehhez szükséges előfeltételeket megteremti... Magyarország természeti kincseinek feltárását (olaj, bauxit és kőszén), valamint ipari teljesítőképességét jelentősen és különösebb nehézségek nélkül fokozni lehet. Nem utolsósorban a magyar emberanyag nyújt lehetőséget segítség és sok irányú tehermentesítés szempontjából.”⁵

Magyarország jelentőségét — 1944 elején — az is nagymértékben növelte, hogy földrajzi fekvésénél fogva előtere, védőbástyája volt a csehországi, az ausztriai és a dél-németországi stratégiai jelentőségű német hadiipari központoknak. A német hadvezetés úgy értékelte, hogy egy esetleges náciellenes fordulat Magyarországon kaput nyithat a szovjet csapatok előtt. Ez viszont nemcsak a Balkánt, s az ott levő német erők elvágását eredményezheti, hanem megnyitná az utat a német hadiipari bázisokhoz. Magyar fordulat esetén elvész a Wehrmacht hadigépezetét tápláló román és magyar olaj, s az a katonai segítség, amelyet Románia és Magyarország nyújt.

A német hadászati helyzet rosszabbodásával párhuzamosan Hitler bizalmatlanságát nagymértékben növelte, hogy nem csak Kállay Miklós miniszterelnök lazította a német—magyar szövetségi viszonyt és létesített kapcsolatot az angolzsánszokkal, hanem még — a magyar kormány és a hitleri hadvezetés közötti vitában rendszerint a Wehrmacht főparancsnoksága elgondolásait támogató — Szombathelyi Ferenc vezérvezredes is hajlandóságot mutatott a katonai érintkezés felvételére az angolokkal.⁶ Sőt, ő volt az első magas rangú katonai személy a fasiszta táborban, aki 1943 őszén

4 L.: *Ránki György*: Emlékiratok és valóság Magyarország második világháborús szerepéről. Bp. 1964. 202—219. o.

5 A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról. (Összeállították, sajtó alá rendezték és a bevezető tanulmányokat írták: *Ránki György*, *Pámlényi Ervin*, *Tilkovszky Lóránd*, *Juhász Gyula*). Bp. 1968. 749. o.

6 Werth Henrik utóda a Honvéd Vezérkar élén 1945. szeptember 6-tól 1944. április 19-ig Szombathelyi Ferenc altábornagy (a volt „Kárpát-csoport” parancsnoka) lett. Ő is bírta a németek bizalmát, de Werth-tel ellentétben nem kívánt mindent a háború szolgálatába állítani, Nézetét a Szovjetunió elleni hadbalépésről, a határt átlépő magyar csapatok megsemmisítése alkalmából, így fejezte ki: „Mi lesz ebből Uram isten, mi lesz ebből? Kellett nekünk ebbe a marhasághoz beleugrani? Kész katasztrófa, a vesztünkbe rohanunk”. Az volt a véleménye: „Ne siessünk! ne akarjunk németebbek lenni a németeknél”. (Idézi: *Simonffy András*: Kompország katonái. Történelmi kollázsregény. Bp., 1981. 18—19. o.)

Végkövetkeztetése: Ha már beléptünk úgy kell irányítani részvételünket, hogy a németek is elégedettek legyenek de a honvédség jelentős része itthon maradjon, annak meg kell őriznie érintetlenségét a háború utolsó évére. Megpróbálkozott a „kecske és a káposzta” elmélet valóra váltásával. Azt, hogy Magyarország jövője szempontjából 1944 márciusában csak a németekkel szembeni ellenállás hozhat eredményt, Szombathelyi Ferenc nem ismerte fel. Végül is az ország német megszállása idején teljesen behódolt Hitlernek. Jelentős szerepet játszott abban is, hogy Horthy Miklós a helyén maradva vállalta a megszállás álcázását, Szombathelyi Ferenc a magyar katonai vezetés részéről fő szerepet vállalt az ország megszállásának támogatásában.

írásban elismerte: a szövetségesek hadászata fölénybe került és hogy „...a további hadműveleteknek előreláthatólag csak a halogatás és időnyerés lehet a célja: a háborúnak kihúzása addig, amíg valami elfogadható békéhez jutnak.” Következtetése: „...a németek ezt a világháborút is elveszítik...” Esmefuttatását azzal zárja, mind-ebből hiba lenne arra gondolni, hogy a szövetséget fel lehet mondani és a németeket faképnél lehet hagyni.⁷ Ezzel a mondatával megerősítette a német hadvezetés gyanúját, hogy Magyarországon a kormánykörökben keresik az útját, módját a vesztesre álló háborúból való kiválásnak.

Figyelmet érdemelnek a honvédség vezetőinek ebben az időben adott nyilatkozatai a hadseregről, a háborúról és a békéről. Csataj Lajos honvédelmi miniszter 1943-ban a költségvetés karácsony előtti vitáján mondott expozéjában nem a bolsevizmus, nem a Szovjetunió fenyegetőzésével magyarázta Magyarország részvételét a háborúban, hanem Trianonnal. „Nem azért vállaltuk a harcot, hogy a világnézetek harcában talán ellenünknek, vagy rokonszenvünknek adjunk kifejezést... hanem a trianoni gúzsbakötés széttöréséért...”⁸ Egy ilyen nyilatkozat elhangzása a parlamentben annak a beismerése volt, hogy csak a szovjetellenes propaganda, a „bolsevista veszély” hirdetése kevés a magyar csapatok harci szellemének fenntartásához. Ezt a következtetést vonták le a haderő vezetői a háborús tapasztalatokból. A hadvezetés attól tartott, hogy ha nem találnak olyan jelszavakat, amelyek a magyar nemzet történetéből, annak megrázó, megszégyenítő tragédiájából fakadnak, a honvédek az ezeréves határokon is ugyanolyan kelletlenül fognak harcolni, mint a Szovjetunióban tették. Ezért egyre többet emlékeztették a nemzetet Trianonra. Ezzel kívánták az egységet megteremteni 1944 várható hadi eseményeihez. A miniszter expozéjában arról is tájékoztatta a Házat, hogy a hadianyaggyártás és a honvédség kiépítésében és kiépítésében utolérték a hasonló nagyságú államokat⁹.

A vezérkar főnöke — a honvédséghez intézett — újévi köszöntőjében szintén eltért a hagyományoktól. Ilyeneket mondott: „A háború az új esztendőben a döntés felé közeledik. Sőt az új év talán magát a döntést is meghozza. Ez azonban csak súlyos harcok árán fog kialakulni, amely harcok határainkhoz mind közelebb és közelebb kerülnek. Sőt, határaink át is csaphatnak. El kell készülni arra, hogy úgy a földön, mint a levegőből támadások érik országunk területét.” El kell ismerni, hogy ez tárgyilagos értékelés, nem a német szájjal szerint fogalmazódott. Figyelmet érdemlő Szombathelyi következő mondata is: „A háború alakulása nem tőlünk függ, éppen olyan kevésbé függ tőlünk a béke elérése.” Azoknak válaszolt, akik már nagyon megunták a háborút, a békét óhajtották és a Németországgal való szakítást szorgalmazták. De úgy is fogalmazhatunk: a vezérkar főnöke kénytelen volt beismerni, hogy hazánkban fokozódott a háborúellenesség és erősödött a tömegek békevágya, amelynek szele még a hadsereget is megcsapta. Nem lehetett nem beszélni a békéről.

S még egy figyelmet érdemlő mondat az újévi üzenetből. Mind az idáig a hivatalos

7 Idézi Nagy Vilmos: i. m. 213—215. o. L. még erre vonatkozóan: *Dombbrády Lóránd: A Kállay-féle kiugrási po litika és a magyar katonai vezetés. Hadtörténelmi Közlemények (HK) 1979. 4. sz.*

8 *Magyar Katonaiújság*, VII. évf. 1. sz. 1944. január 1.

9 A háború tapasztalata, hogy a honvédség fegyverzeti és technikai állapota a hadművészeti elvárásokat nem elégítette ki. A Donnál elvesztett hadianyag pótlása mellett korszerűsíteni, átszervezni kellett az egész haderőt. A háború tanulságait elemezve a magyar hadvezetés is levonta azt a következtetést, hogy a gyalogsági nehéz- és sorozat-lövő fegyverek fejlesztése mellett a gyalogságnak erős páncéelhárításra, ezred-, és hadosztálytűzészetre van szüksége. A vezérkar a 27 kétezeres új. könnyű hadosztály helyett 8 háromezres gyaloghadosztály felállítását tervezte. Tervbe vették még két páncélos hadosztály, egy lovas hadosztály, két hegyvidandár, a Székely Határvédelmi Erők, egy repülő hadosztály, három légvédelmi tüzérandár és egy folyamandár megszervezését. Az átszervezés 1943 második felében indult meg. Az év végére elért főbb változások: háromezres szervezettek át a 6. (Komárom), a 7. (Sopron), a 10. (Kaposvár), a 13. (Kecskemét), a 16. (Szélnok), a 20. (Eger), a 24. (Ungvár) és a 25. (Nagyvárad) könnyű hadosztályokat. Ezzel egyidejűleg megszüntették az 1., 4., 5., 8., 9., 11., 12., 14., 15., 17., 18., 19., 21., 22., 23., 26. és 201. könnyű hadosztályokat, ezek beolvadtak a háromezres hadosztályokba. A nyolc hadosztály törzséhez tartalék hadosztályok felállítását határozták el. Így került sor az 5., 9., 12., 15., 18., 19., 23. és 26. tartalék hadosztályok megszervezésére 1944-ben. A megszálló csapatoknál alkalmazott hadosztályok átszervezésére hazatérésük után került sor, általában beolvadtak az előzőekbe, az 1. hadseregnél a veszteségek pótlására. A 27. székely hadosztály megmaradt kétezeres könnyű hadosztálynak. Jelentős változás következett be a légierők, a légvédelmi tűzészé és a tűzészé szervezésében is. Valóban, 1943 második felében 1941-hez és 1942-höz viszonyítva a honvédség jelentős fejlődést ért el, de még mindig elmaradt a kor hadművészeti követelményeitől. Adalékok a Horthy hadsereg szervezetének és tevékenységének tanulmányozásához (1938—1945). (Összeállította: *Csima János*) Honvédelmi Minisztérium (HM) Központi Irattár, Bp. 1961. Mellékletek. HM 43 000/eln. 1/a. 1943. sz. hadrend (102. sz. vázlat) és a HM 43 100/eln. 1/a.—1943. sz. (92. sz. vázlat). L. még: *Koltai Jenő*: Egy honvédtiszt visszaemlékezései. (Körkép a XX. századból). A szerző saját kiadása, Kanada, 1948. 437—448. o., és a 2. sz. melléklet 696—710. o. (0) volt a szervezési kérdések előadója a vezérkarnál) és Magyarország hadtörténete 2. k. Bp. 1985. 370—371. o.

propaganda, a sajtó és a rádió, a különféle ünnepeken a szónokok azt igyekeztek beleverni a lakosság és a katonák fejébe, hogy a magyaroknak „az istentagadó bolsevizmus” és a Vörös Hadsereg az egyetlen ellensége, attól kell az országot minden áron megvédeni. Szombathelyi vezérezredes 1944. január 1-i köszöntőjében ebben a vonatkozásban is finomított. Így fogalmazott: „harcolni kell minden ellenség ellen, ha a háború további alakulása ezt megköveteli.”¹⁰ Ezek a katonapolitika olyan új vonásai, melyekkel az előző években nem találkoztunk. A vezérkar főnöke a hadsereg tudomására adta, hogy 1944-ben a háború alakulása a magyarok részére hozhat új ellenfeleket is. Mire célozhatott ebben? Minden bizonnyal arra, amit az ország politikai és katonai vezetése is annyira várt: a nyugati szövetségesek balkáni partraszállására, melyre katonapolitikájuk megváltoztatását építették. Ilyen hadi helyzetben lett volna bátorságuk a Németországtól való leszakadásra és a szembefordulásra. Úgy vélték, hogy az amerikai—angol seregek ide érkezése és a velük köteendő fegyverszünet, valamint a nyugatiak katonai megszállása biztosítja a rendszer átmentését és lehetetlenné tesz minden forradalmi megmozdulást, melytől nagyon tartottak. Ezt a törekvésüket meg tudjuk érteni, meg is tudjuk magyarázni. De azt már nem, hogy e mellett az irreális álmuk mellett még akkor is kitartottak, amikor a hadi események ezt már régen túlhaladták és tudomásul kellett venniök, hogy a Hitler-ellenes koalíció tagjai közül elsőnek a szovjet hadsereg éri el Magyarországot.

A szovjet hadsereg 1944. évi téli-tavaszi hadjáratának megindulása, a támadás irányai a magyar politikai és katonai vezetésben nagy nyugtalanságot keltettek. A hadműveletek kibontakozását megelőzve a vezérkar felderítő osztályára befutott egy olyan hír, hogy Hitler elégedetlen a magyar kormány háborús vállalásával, tart „árulásától” és ezért Magyarország katonai megszállását fontolgatja.¹¹ Kádár Gyula vezérkari ezredes első híreit arról, hogy Hitler Magyarország katonai megszállására készül, megerősítette Lakatos Géza vezérezredes, a megszálló magyar csapatok parancsnoka is. 1981-ben megjelent visszaemlékezésében azt írja, hogy a hírszerzői német SS tisztektől — 1944. januárjában — olyan információkat szereztek, hogy a hitleri főhadiszálláson felmerült Magyarország megszállásának gondolata. Az ügyről azonnal jelentett a vezérkar főnökének.¹² Az ország vezetői azonban ezeket az első jelzéseket nem vették komolyan, jóformán figyelmen kívül hagyták; úgy tettek, mintha semmi nem jutott volna tudomásukra, a híreket egyenesen nevelésének tartották. „Ugyan, ugyan, dehogyan fognak megszállni, van a németeknek elég más gondjuk, minden emberükre szükség van a fronton” — így vélekedett a honvédelmi miniszter. Kállay Miklós miniszterelnöknek az volt a véleménye: nem szabad a németeket ingerelni, azt kell hangsúlyozni, hogy kitartunk mellettük.”¹³

A kormány tagjai közül a németek Magyarország elleni készülődéséről érkezett információkat egyedül Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter vette komolyan. 1944. januártól szinte folyamatosan kapta az adatokat, hogy egyre több és több német érkezik az országba, akik mindenről igyekeznek tájékozódni: a gazdaságról, a lakosság, a hadsereg hangulatáról és személyes kapcsolatokat igyekeznek kiépíteni a felelős beosztásokban szolgáló, magas rangú magyar tisztekkal. A Honvéd Vezérkar főnöke, aki a legtöbbet tehetné volna a készülő német katonai megszállás elhárítására, hangulata szerint hol lehetségesnek, hol teljesen kizártnak tartotta ezeket az értesítéseket. Az ügyben mindössze annyi történt: megparancsolta a vezérkar felderítő osztály vezetőjének, hogy gyűjtse az adatokat és időnként adjon tájékoztatást a helyzetről.

10 *Magyar Katonaiújság*, VII. évf. 1. sz. 1944. január 1.

11 *Kádár Gyula*: A Ludovikától Sopronkőhidáig. (Tények és tanúk Bp. 1978. 624—630. o. Kádár Gyula vezérkari ezredes 1943 július végétől 1944. április 16-ig a Honvéd Vezérkar 2. osztályának (felderítő) vezetője volt. Április 17-én a Gestapo letartóztatta.

12 *Lakatos Géza*: Ahogyan én láttam. (Visszaemlékezések). München, 1981. 62. o.

13 *Kádár Gyula*: i. m. 628. o.

A szovjet fegyveres erők 1943 végén indított új hadjáratának hadászati irányából, annak első eredményeiből a magyar vezérkar azt a következtetést vonta le, hogy a német arcvonal az egyre erősödő szovjet nyomásra a tél végére kénytelen lesz visszavonulni a Kárpátokba. Ez az értékelés egyet jelentett annak tudomásul vételével, hogy a háború északkeleten 1944 tavaszának elejére eléri Magyarország határát. Ez a várható hadi helyzet kedvező lehetőséget kínált az ország eddigi — kizárólag Németországot szolgáló — katonapolitikájának felülvizsgálására és a fenyegető német megszállás elhárítására.

A kormányzó és Kállay Miklós miniszterelnök a hitlerista blokkból való kiugrásra vonatkozó elképzeléseit az angolszász csapatoknak a Balkánon és Közép-Európában történő megjelenésére építette. A balkáni partraszállás azonban 1943-ban elmaradt és 1944-re sem volt várható. Helyette 1944 első hónapjaiban a szovjet csapatok közeledtek Magyarország határaihoz. Kállay Miklóst szovjetellenessége megakadályozta a valós lehetőségek tárgyilagos értékelésében és abban, hogy a szakítás útján tovább menjen, bár az új hadi helyzetet maga is konstataálta. Következtetése szerint 1944 tavaszán az országot két veszély fenyegette: „német és orosz megszállás.” Magyarország célja, hogy mindkettőt elkerülje. „Ha nem állunk ellen az oroszoknak saját erőből, úgy kétségtelen, a németek megszállnak minket... Meg vagyok győződve arról, hogy meg tudjuk védeni a Kárpátokat — feltéve természetesen, ha az oroszok nem akarják minden áron áttörni a Keleti-Kárpátokat és hogy ha nem kapunk egyidejű orosz—román támadást. Mégis az a célunk, hogy egyedül védjük meg határainkat” — írta a semleges országokban működő magyar diplomatákhoz.¹⁴

Kállay elképzelései és a reális hadi helyzet között áthidalhatatlan szakadék keletkezett. Abból a tényből, hogy a nyugati szövetségesek csapatai messze vannak, az „orosz seregek” viszont az ország határai felé közelednek, azt a következtetést vonta le, hogy feltétlen ellen kell állni a Vörös Hadseregnek, meg kell akadályozni belépését Magyarország területére. Ennek realizálását úgy képzelte el, hogy megszállják a Kárpátok vonalát és azt magyar csapatokkal, saját vezetés alatt, védelmezni fogják. A miniszterelnök ezzel elfogadta a vezérkar főnökének javaslatát — „hogy érdekeiket Németország oldalán tudják csak megvédeni.” Így született meg 1944 elején a politikai és katonai vezetés közös terve a Kárpátok védelmére. Az elgondolás főbb vonásai: a) *a megszálló magyar csapatokat visszavonni Galiciába, a saját határ elé;* b) *ezt követően a honvédség fő erőivel a Kárpátok magyar határszakaszára a visszavont erők mögött felvonulni és a határt úgy lezárni, hogy abban német csapatok ne legyenek;* c) *a szövetségesekkel közölni, hogy Magyarország csak védekező hadműveleteket folytat határain.*¹⁵ Fegyverszünet kötésére nem gondoltak, sőt a formális szövetséget Németországgal fenn akarták tartani, bár hozzátették: német csapatok tartózkodását az ország területén nem engedik, hogy így mindig urai maradjanak elhatározásuknak, és a németek gazdasági támogatását is beszüntetik. Úgy vélekedtek, hogy a szovjet csapatok ebben az esetben elkerülnek Magyarországot.

Ennek a katonapolitikai koncepciónak megfelelően a vezérkar hozzálátott a hadművelleti terv elkészítéséhez, illetve a szükséges csapatkontingens mozgósításához és felvonultatásához. A kormányzó a politikai és katonai vezetés javaslatára január 6-án jóváhagyta az 1. honvéd hadsereg részleges mozgósítását, ez a 16. és a 24. gyaloghadosztályra, az 1. és 2. hegyidandárra, a 2. páncélos hadosztályra, illetve néhány hadseregközvetlen alakulatra terjedt ki. Végrehajtását két szakaszban tervezték.¹⁶

14 Magyarország és a második világháború. (Titkos diplomáciai okmányok a háború előzményeihez és történetéhez). (Az iratokat összegyűjtötte és a bevezető tanulmányokat írta: *Ádám Magda, Juhász Gyula, Kerekes Lajos*) Bp. 1959. 445—446. o. L. még erre vonatkozóan: *Ránki György*: 1944. március 19. Magyarország német megszállása. Bp. 1968. 40—57. o.

15 Hadtörténelmi Levéltár (a továbbiakban — HL) A békeelőkészítő bizottság katonai iratai. VII/1. Szombathelyi Ferenc vallomása. (Az én kiemelésem — Ö. I.)

16 Magyarország honvédelme a második világháború előtt és alatt. (1920—1945). Tanulmányok, visszaemlékezések. (Kiadta és sajtó alá rendezte: *Dálnoki Veress Lajos* vezéreredes) München, 1972. II. k. 183—185. o. Szakirodalmunkban úgy terjedt el, hogy az 1. hadsereget — az ország német megszállása után — március végén mozgósították. L.: Adalékok a Horthy-hadsereg szervezetének és tevékenységének tanulmányozásához. I. m. 213. o.

A január 6-án elrendelt részleges mozgósítás és a hadilétszámra feltöltött csapatok felvonultatása a hadművelleti területre több lépcsőben történt. Nem is került sor minden kijelölt magasabbegység és egység mozgósítására. A 2. páncélos hadosztály feltöltését megzavarták a márciusi események. Az 1. hegyidandárhoz tartozó 33. hegyivadász zászlóaljat március 10-én mozgósították. A második szakaszban mozgósított csapatok általában csak április első napjaiban indultak útba a harcterre.

A magyar politikai és katonai vezetés 1944 elején tehát, a Wehrmachtra kedvezőtlenül alakuló hadi helyzet ellenére, arra az 1943-ban kialakított katonapolitikára épített, hogy Magyarországnak keleten ki kell tartania mindaddig, amíg az ország déli, vagy nyugati határait eléri az angolszász csapatok, és ha az harcot kíván, akkor a Kárpátokban, a határok mentén a küzdelmet folytatni kell. Ennek a hadászati elgondolásnak a realizálására az északkeleti Kárpátok védelmének megszervezésére az Uzsoki-hágótól a Tatár-hágóig megindult a részlegesen mozgósított 1. hadsereg csapatainak lassú ütemű felvonultatása Ungvár, Munkács, Huzst, Máramarossziget és Kőrösmező területére. A felvonulás leplezve történt, pontosan csak 5—6 katonai szállítmány érkezett be: ügyeltek arra, hogy a lakosság körében ne keltsen feltűnést. A hadseregparancsnokság, Náday István vezérezredes és törzse, egyelőre Budapesten maradt.

A magyar politikai és katonai vezetést a németek állandó hátrálása, illetve a szovjet csapatok közeledése Magyarország határaihoz jobban nyugtalanította, mint a Wehrmacht főparancsnokságát. Az Oberkommando des Heeres (Szárzaföldi Csapatok Főparancsnoksága) a magyar megszálló csapatok mozgatásához ki sem kérte a magyar hadvezetés véleményét. Hitler személyes utasítására úgy rendelkezett, hogy a magyar csapatok az ún. G. G. (Generalgouvernement, vagyis Galícia) területére nem vonulhatnak vissza. Még arra sem volt hajlandó, hogy tájékoztassa szövetségesét a kialakult hadi helyzetről és elgondolásáról. Ezért a magyar vezérkar főnöke — 1944. január 23-án — a hitleri főhadiszállásra utazott. A látogatásról készült emlékeztetőben elmondja: a miniszterelnöktől azt az utasítást kapta, hogy a magyar hadsereget ajánlja fel a németeknek „cadeau”-ként (ajándék), amely a Kárpátok védelmére rendelkezésre áll. Másodsor: érje el, hogy a magyar hadsereg kárpáti arcvonalában német csapatok ne legyenek, mert így valószínűleg elkerülhető lesz, hogy az oroszok bennünket megtámadjanak. A kormányzó azt kötötte a lelkére: kérje a Führert, hogy a megszálló magyar erőket hozzák délre, ha lehet Galícia területére. Küldetésének feladatát maga így fogalmazta meg: „...szükségesnek tartottam a német hadvezetőséggel egy átfogó megbeszélést közreműködésünkről. Nevezetesen tisztázni szerettem volna azt, hogy a magyar hadsereg a németek elképzelése szerint hol, milyen viszonyok között, milyen szomszédságban, milyen parancsnoklási viszonyok mellett venne részt a Kárpátok védelmében és ezzel szemben milyen politikai és gazdasági előnyökkel számíthatnánk. Egyszóval, a katonai koncepciónak a megbeszélésére gondoltam.”¹⁷ Szombathelyi legfontosabb megbízatása tehát a német hozzájárulás megszerzése volt, hogy a Kárpátok védelmét — ha arra sor kerül — kizárólag a magyar csapatok végezhessék, és hogy a megszálló hadosztályokat vonják vissza Galícia területére. Keitel vezértábornagy a magyar vezérkar főnökének azt a következtetést, hogy tavaszra a német arcvonal visszaszorulhat a Kárpátokra, nevetségesnek tartotta. Úgy értékelte a helyzetet, hogy az oroszok már nagyon legyengültek, friss tartalékaik nincsenek. Ezzel szemben a Wehrmacht márciusban nagyszabású ellentámadást indít. Mivel a hadihelyzet a Kárpátok védelmét — a tábornagy szerint — még nem tűzte napirendre, teljesen felesleges arról tárgyalni, hogy a magyar honvédség milyen formában vegyen részt annak védelmében.

Szombathelyit (január 26-án) Hitler is fogadta. Megerősítette a katonai tanácsadója által elmondottakat, majd a Kárpátok védelmével kapcsolatban megjegyezte: „Ez magyar kishitűség, hiszen ha én a Kárpátokig engedném az oroszokat, elveszíteném a háborút.” Majd kijelentette — írja Lakatos vezérezredes visszaemlékezésében — „Eine Karpathen-Front kommt gar nicht in Frage!” (Egy kárpáti arcvonalról szó sem lehet), és arról beszélt, hogy „...ötven hadosztály erejű tartaléka áll kiképzés alatt, s ezekkel tavasszal megindítja az ellentámadást és a háborút keleten befejezi.”¹⁸ Szót ejtett az új fegyverekről, amiket a támadás megindulásakor azonnal alkalmazni fog és megjegyezte, hogy „neki ennél az offenzívánál semmi szüksége a magyar csapatokra. A magyarok lássák el a megszálló szolgálatot, és segítsék őt gazdaságilag.” Szombathelyi mindezeket elhitte és örömmel vette tudomásul a náci vezér kijelentéseit. Kádár Gyula vezérkari ezredes, aki elkísérte főnökét, így emlékezik

17 Kádár Gyula: i. m. 630—637. o.

18 Lakatos Géza: i. m. 64. o.

vissza: „Szombathelyit a hitleri kihallgatás után felvillanyozott, elégedett hangulatban láttuk viszont.” Homlok Sándor berlini magyar katonai attasé és Kádár Gyula jelentették, hogy ők egészen más információt szereztek: találkoztak olyan német vezérkari tiszttel, aki őszintén beismerte, hogy „...az erők elégtelenek, semmi optimizmus, semmi végső győzelem.” A vezérkar főnöke — bár elgondolkozott beosztottjainak jelentésén — itthoni beszámolójában mégis a Hitlertől hallottakat adta elő. Ezután még kevésbé hitte el, hogy Németország Magyarország megszállására készül.¹⁹

A náci vezetők mereven elzárkóztak még annak a gondolatától is, hogy a megszálló erők Galíciában a magyar határszakasz elé engedjék. Ugyanakkor az 1. hadsereg részleges mozgósítása és kárpátjai felvonultatása ellen nem tiltakoztak, még csak észrevételt sem tettek. Furcsa paradoxon, de a magyar vezetés a Kárpátok védelmének erősítésével az Oberkommando der Wehrmacht (OKW) Magyarország elleni fellépését, az ország német katonai megszállását könnyítette meg.

Szombathelyi látogatásának eredményei az itthoni politikai vezetést nem elégítették ki. Hitler és Keitel elzárkózó magatartása folytán érdemi tárgyalásokra nem került sor, viszont a szovjet csapatok rohamosan közeledtek az ország határaihoz. Minden bizonnyal ez készítette arra a kormányzót, hogy február 12-én „a magyar határok védelmének” és a megszálló hadosztályok Kárpát-vonalra való visszarendelése ügyében levelet írjon Hitlernek²⁰. A vezérkar főnöke pedig Keitelnek küldött emlékeztetőt. Ebben az 1944 februárjára kialakult hadászati-hadművelti helyzet alapján megfogalmazta katonapolitikai elképzeléseit a Duna-medencére, a Kárpátok védelmére és a magyar haderő alkalmazására vonatkozóan. Utalt arra, hogy az együttműködést előre meg kell szervezni, a hadosztályokat felvonultatni és ezért ismernie kell a Wehrmacht főparancsnokságának legfőbb elgondolásait az adott arcvonalszakaszra.

A levél befejező részében Szombathelyi csaknem könyörög Keitelnek: „Nem sürgesem! Nem kívánom, hogy azonnal válaszoljon a kérdéseimre! Azt szeretném elérni, hogy legalább foglalkozzék ezekkel... Azt kérem csak, hogy idejében értesülhessek, mi az Önök szándéka? stb. A háborúnak még nincs vége — folytatja —, még érhet bennünket néhány meglepetés. Bármily kicsi és jelentéktelen is ma hadseregünk, talán tehetünk még egészen különleges jó szolgálatot... Már egyszer leírtam és leírom még egyszer: meg vagyok győződve, hogy végül is ismét csak a németek és a magyarok fognak harcolni, mint az első világháborúban”. — Ez, sajnos, bekövetkezett.

Hiába a könyörgés, hiába a nagy szavak, a vészjelek a Vörös Hadsereg közeledéséről, a német vezetés nem hatódott meg. Sem Horthy, sem Szombathelyi írására nem érkezett válasz. Ez arról tanúskodik, hogy a hitleri főparancsnokszék olyan tervet készített Magyarországgal kapcsolatban, melyről 1944 február közepén még korai lett volna informálni a magyar vezetőket. Az OKW a legnagyobb bizonytalanságban igyekezett tartani Horthyékat és közben készült az ország katonai megszállására. A válasz elmaradásának igazi okát Szombathelyi nem kutatta. Mivel a német hadvezetés az 1. hadsereg részleges mozgósítása ellen nem tett észrevételt, s mert a magyar hadvezetést a szovjet csapatok közeledése nyugtalanította — és nem a hírek, hogy Németország Magyarország megszállására készül! —, a vezérkar főnöke, Kállay Miklóssal teljes egyetértésben, lassú ütemben ugyan, de megkezdte a mozgósított egységek gyülekeztetését Kárpátalján. Jagow német követ február 14-én erről a tervről az alábbiakat jelentette: „Ismeretes, hogy a magyar nép egy része a magyar háborús bevetéssel szemben érdektelen, és a háborúban csak kelleetlenül vesz részt. Másrészt éppen a legértékesebb elemek a magyar honvédség teljes bevetését remélték, mert ennek sorsszerű szükségességéről meg vannak győződve... Amennyiben német részről számításba jönne magyar honvédek bevetése a Kárpátgerincen, elengedhetetlennek tartom a magyar arcvonalnak német csapatokkal való megtüzdelését, mert egyébként a honvédség harcértéke a nagyobb harci tevékenység követelményeinek nem felel meg.” Az idézett sorok arról tanúskodnak, hogy a német követ a magyar csapatokban nem bízott. A jelentés így fejeződik be: „Ha a további orosz előnyomulás ka-

¹⁹ Kádár Gyula: i. m. 632—634. o.

²⁰ Horthy Miklós titkos iratai. (Az iratokat sajtó alá rendezte, magyarázó szövegekkel és jegyzetekkel ellátta: Szinai Miklós és Szűcs László). Bp. 1962. 408—410. o.

tonai vonatkozásainak magyar visszahatása ilyen előrelátható is, nehéz ítéletet alkotni arra az esetre, ha politikai változások — mint például Finnország kiválása a háborúból — következéneek be. Utóbbi eset kétségtelenül azoknak a köröknek jelentene ösztönzést, amelyek a háborúban csak kelletlenül vesznek részt... Ellenfeleinknek esetleges bulgáriai, romániai, vagy például Trieszt térségében történő partraszállása ugyancsak károsan hatna a magyar kormány háborús elszántságára és feltehetően a csapatokra is.”²¹ A jelentésről csak egyre lehet következtetni: sürgősen tenni kell valamit, hogy Magyarország megmaradjon a fasiszta blokkban.

A Honvéd Vezérkar főnöke a magyar megszálló csapatok visszavételében sem ért el engedményt, azok helyzete azonban napról napra tarthatatlanabbá vált, több helyen harcba keveredtek szovjet reguláris erőkkel. Ezért a magyar megszálló erők parancsnoka (Lakatos Géza vezérezredes) január végén közvetlen távirati megkeresést intézett Kurt Zeitzler vezérezredeshez, az Oberkommando des Heeres vezérkarfőnökéhez, melyben kérte meghívását a főhadiszállásra. Lakatos február 9-én a magyar hadvezetési engedélyével Budapestre repült. Itt igyekezett Horthy és Szombathelyi beleegyezését megszerezni tervéhez. Miután ezt megkapta, felkereste Greiffenberg tábornokot — a német katonai attasét — és kérte, hogy közvetítse kívánságát. Többszöri sürgetés ellenére március 9-én érkezett meg a válasz és csak 10-én utazott a főhadiszállásra, azon a napon, amikor már bizonyára elkészültek a Magyarország megszállásával kapcsolatos hadműveleti tervek és lázas ütemben zajlott a szükséges csapatkontingens összpontosítása. Hitler március 12-én délután fogadta, miután előző nap jóváhagyta a megszállás időpontját. A vezérezredes tudomására hozta: nem ért egyet avval a tervvel, hogy a magyar csapatok a határ közelében harcoljanak és önállóan védjék a Kárpátokat. „Magyarország rendkívül téved — hangsúlyozta —, ha azt hiszi, hogy Szovjetországgal különbékét köthet... Magyarországnak az eddigieknél sokkal nagyobb áldozatot kell hoznia. Mindenkinek a frontra kell mennie, az utolsó emberig, hogy az olyan árulásnak, mint Olaszországban volt, elejét vegyük!” A náci vezér szavai jól tükrözik, hogy nagy szükség van a magyar emberanyagra is. „Elégge lesújtva tértem vissza... berchtesgadeni szállásunkra — írja Lakatos. — Megvallottam: egyáltalán nem ismerem ki magam és fogalmam sincs, vajon mi lesz most.” Berchtesgadenből visszatérőben útbajettette Budapestet. A kormányzónak, Kállaynak és a vezérkar főnökének is beszámolt eredménytelen látogatásáról és jelentette tapasztalatait.²² *Magyarország vezetői tehát március 13-án tudomást szereztek Lakatostól arról, hogy Hitler nemet mondott a Kállay-féle tervre: nem járult hozzá, hogy a megszálló hadosztályokat visszavonják a magyar határszakasz elé és nem értett egyet azzal, hogy a Kárpátokat önállóan, magyar csapatokkal kívánják védeni.* Ez a Kállay-kormány módosított katonapolitikájának teljes kudarcát jelentette. Ellene azonban semmit sem tettek, tudomásul vették és a várakozás álláspontjára helyezkedtek. De nem így a németek! Mire Lakatos vezérezredes március 17-én visszaérkezett állomáshelyére, már ott várta a Wehrmacht vezetési törzsének különleges intézkedése.

Március 13-án az OKH vezérkara és a légierők parancsnoksága utasítást kapott, hogy a magyar csapatok esetleges átállását a partizánokhoz, vagy visszaözlését Magyarországi területére minden eszközzel akadályozzák meg. Ha ellenállást tanúsítanak, le kell őket fegyverezni és foglyul ejteni. Ez volt a Wehrmacht főparancsnokságának félre nem érthető döntése a magyarokkal kapcsolatban.²³ Kállayék tervük keresztülvételére képtelenek voltak, az még a realizálás előtt elvetélt. A bukás fő oka, hogy az ország katonapolitikájára nem a hadiesemények alakulásához igazodott. Horthy és Kállay is úgy akart szakítani a németekkel, hogy a szovjetekkel nem kelljen semmiféle egyezséget kötni.

A keleti arcvonal déli szárnyán — a németekre nézve — kedvezőtlenül alakult

21 A Wilhelmstrasse és Magyarország. I. m. 768. o.

22 Lakatos Géza: i. m. 64—75. o. Írása szerint az államfőnek tett jelentését így foglalta össze: „...olyan erőszakos, merev, makacs és megszállott örültséggel van dolgunk, aki a Német Birodalmat feltartóztatathatatlannal katasztrófába sodorja, melybe sajnos bennünk is beleránt.” Horthy dülhében öklével az asztalt verte és ezzel napirendre tért a dolgok felett.

23 Kriegstagebuch des Oberkommando der Wehrmacht 1940—1945. IV. k. 1944. január 1—1945. május 28. Eingeleitet und erlautert von Percy Ernst Schramm. Frankfurt am Main, 1961. 220—221. o.

hadi helyzetet a magyar hadvezetés nem használta ki, mert az nem felelt meg katonapolitikai koncepciójának. Pedig 1944 elején az ország politikai és katonai függetlensége *alapvetően* még megvolt. Wehrmacht kötelékek Magyarországon ekkor még nem állomásoztak. A magyar haderőt — ha szerény keretek között is — erre az időre újjászervezték. Úgy tűnik, a magyar kormány a szovjetellenes háború propagandájával, a csapatok Kárpátaljára történő felvonultatásával a német hadvezetés bizalmát szeretné volna visszaszerezni. A várható német megszállás ellen viszont akkor sem tett semmit, amikor a Honvéd Vezérkar felderítői konkrét adatokat szereztek arra, hogy Hitler jóváhagyta a tervet. A miniszterelnök úgy vélekedett, hogy „nem is szabad beszélni róla”, nehogy a németek fülébe jusson, hogy „mi magunk is gondolunk ilyenre.” A vezérkar főnöke továbbra is hol lehetségesnek, hol kizártnak tartotta. A bőséges információ ellenére sem a politikai, sem a katonai vezetés nem tett semmit az elhárítás érdekében — írja Kádár Gyula²⁴, — ugyanakkor elfogadták és elhitték Jagow követ és Fütterer (légügyi attasé) kimagyarázkodását, hogy a Bécstől délre végrehajtott csapatösszevonások csupán egy nagyobb szabású hadgyakorlat előkészületei; sőt azt követelték a német diplomaták, hogy a magyar vezérkar bocsássa rendelkezésükre mindazon adatokat, amelyekből arra következtettek, hogy Németország Magyarországra megszállására készül.

SZOMBATHELYI FERENC VEZÉREZREDES LEVELE KEITEL VEZÉRTÁBORNAGYHOZ, 1944. FEBRUÁR 14.

Vezértábornagy Úr!

A legutóbbi megbeszélésünkre hivatkozva, amit Önnel volt szerencsém folytatni, legyen szabad az aggályomat Önnel írásban is közölni. Túlságosan nagy felelősség nehezedik rám ahhoz, hogy nyugodtan viselkedhetnék. Ezért kötelességemnek érzem, hogy a kérésem és a javaslatom szóban is, írásban is újra és újra előterjesszem.

Napjainkban — mint eddig is — Magyarország szerepét úgy tekintem a jelenlegi háború keretében, mint hadászati tartalék. Magyarországnak ezt a szerepét eleve meghatározza a Duna-medencében elfoglalt földrajzi helyzete. A Duna-medencéje összekötő és gyűjtő térség keleti irányban, délkelet, illetve dél felé és ezeket a térségeket összekötő a nyugattal. Magyarország ősidők óta a különböző hadjáratok nagy hadiútján volt, sőt a keletről-nyugatra és fordítva történő népvándorlások útjában.

Tekintettel a Duna-medence nagy jelentőségére, legelső feladatunk a rend és nyugalom biztosításának itteni fenntartása, második feladatunk a Duna-medence minden körülmények közötti megvédése minden ellenség ellen. Magyarország teljes tudatában van ennek a feladatnak és kész is megfelelni ennek.

Minden tartalék első kötelessége, hogy tájékozódjék a frontokon történt eseményekről. A hátul levő összes parancsnoknak kapcsolatot kell tartani az elől levőkkel, mivel nem szabad arra hagyatkoznia, hogy a harcban elől levő parancsnoknak a gondja és figyelme, hogy küldjön hátra tájékoztatásokat a helyzetről. Ezért járok oly gyakran a Führer főhadiszállására, különösen az utóbbi időben, amikor a keleti front, mégha lassan is, de folyamatosan közeledik hozzánk.

Tudom, hogy gyakori látogatásommal néha zavarok. Ezért hálás is vagyok, hogy mindig barátságos fogadtatásban van részem. Ez azt mutatja, hogy helyzetünk irányában nagy megértést tanúsítanak.

A Führer főhadiszállásán előző hó 24-én tett legutóbbi látogatásom célja ugyanaz volt, mint az előző év novemberében. Először is tájékozódni szerettem volna a helyzetről, de sokkal inkább a német hadvezetés nagy szándékáról a további hadviselési illetően, mivel ezen szándék kereteibe mindenkinek bele kell élnie magát. Az előző év júniusa óta — ha lassan is — az oroszok állandóan előrehaladó támadása aligha hagy kétséget afelől, hogy a német hadvezetés a keleti fronton szüntelenül visszavonul, legalábbis nem keresi a döntést. Inkább a meghódított területek feladásával azt keresi, hogy erőket takarítson meg és ezzel sikeresen alakítsa a visszavonulást.

A tavalyi év novemberében megbeszéléseim alapján azt tapasztaltam, hogy ez valóban így van. A német vezetés fő figyelme elterelődött keletről és nyugat felé, ordult egyrészt azért, mert ott ver a birodalom „ütőere” és másrészt azért, mert ott számolni lehet az angolszászok rövidesen

²⁴ Kádár Gyula: i. m. 226., 629., 658. és 659. o.

bekövetkező partraszállásával. Ennek következtében szükségszerűen folytatták a keleti fronton a visszavonulási műveleteket. Megbeszélésünk alkalmával már kifejezésre juttattam novemberben azt a nézetemet, hogy magam ugyanis el tudok képzelni olyan hadműveleti tevékenységet, melynek során az oroszokat nyugat felé csalogatják hadműveleti vonaluk végpontjára, ezzel hátránnyos helyzetbe kényszerítve őket és ebben a helyzetben döntő csapást mérnek rájuk. Ehhez az oroszokat engedik előnyomulni nagyjából az előző világháború vonaláig — vagyis a keleti hadszíntér déli részére — általában a Kárpátok területéig.

Mint gondolkodó katona igen jól el tudok képzelni egy ilyen tevékenységet, mivel tudom azt, hogy a döntés érdekében néha területet kell feladni. Ez a kérdés, mint gondolkodó katonát kevésbé izgat, de annál inkább izgat mint a magyar hadsereg vezérkara főnökét, akire ebből további következmények hárulnak. A front ilyen visszavonása révén számunkra, magyarokra új harc-feladatok jönnek létre és ehhez olyan rendszabályokat kell foganatosítani, amelyek természet-szerűleg tekintélyes mennyiségű időt követelnek meg. Éppen ezért lenne nagyon nagy szükség arra hogy időben megismerjem a német hadvezetés nézeteit. Novemberben ilyen mérlegeléseket az ottani megbeszélések egyáltalán nem vettek figyelembe.

Az előző év novembere óta az arcvonalat tovább hozták vissza nyugat felé. Ez határaink-tól kb. 250 km távolságra van. Ebből eredően gondolatmenetemet tovább kellett vinnem Magyarország közreműködését illetően. Nagyon jól tudom, hogy a német keleti arcvonal csodálatra méltó ellenállást tanúsít az orosz tömegekkel szemben; nagyon jól tudom, hogy a keleti fronton június óta szakadatlanul harcoló német katonák szelleme a nehéz helyzetek ellenére, amelyekkel meg kellett birkóznok, töretlen; tudom azt, hogy mind a vezetés, mind pedig a hadsereg a teljesítőképesség olyan magaslatán áll, amely semmiben sem marad el az első háborús évek mögött, ugyanakkor azonban azt is figyelembe kell venni, hogy most a keleti hadszíntéren a nyugat javára kell kitartani. Mivel nem lehet mindenütt egyforma erősnek lenni, az erőket olyan frontok ro-vására kell megtakarítani, ahol nem keresik a döntést. Tehát most az oroszok sokszoros fölnyél-vé térségek feladásával kell versenyre kelni. Ennek következtében azzal kell számolni, hogy az arcvonalat tovább fogják nyugat felé visszavonni. Az előző év novembere óta is folytatódik egé-zen a legutóbbi napokig.

Számításaink szerint az oroszok tartalékai még mindig nem merültek ki. Mintegy 60 hadosztály várhat még bevetésre. Hogy ezeket a tartalékokat hol vetik be, azt természetesen nem tudjuk. Nagy hadászati sikert eredményezne, ha az oroszok Rovno-Vinnica térségében alkalmaznák tartalékaikat. Ezáltal bekövetkezne a keleti arcvonal kétféle vágása a Pripját-mocsaraktól északra és délre. Mindenesetre ez egy olyan lehetőség, amely bennünket különösen érdekel.

Nem szeretném esetelni azt, hogy egy hadsereget nem lehet egyik napról a másikra felállítani, arra hosszabb idő szükséges. Nagy jelentőségű annak várható alkalmazása is, mert az ehhez szük-séges rendszabályokat és előfeltételeket jó előre el kell készíteni. A mozgósítás és a felvonulás időt és előkészületeket igényel. Nem várhatok az események közeledtére, elébe kell mennem azok-nak, legalábbis gondolatban. Utolsó látogatásomnak ez volt a célja.

Szeretnék nagy vonalakban tájékozódni — a keleti front nyugat felé, a Kárpátok felé való to-vábbi visszavonását feltételezve — a magyar hadsereg esetleges alkalmazásáról. Erről szeretnék beszélni, legalábbis nagy irányvonalakban. Nagyon jól tudom, hogy hadseregünknek ebben a gigantikus háborúban nincs döntő jelentősége. Fő elhárító lövegünk még mindig a 37 mm-es pán-céltörő ágyú. A német fegyverek is csak kevés számban (36 db) érkeztek meg.

A kis mennyiségek és azon néhány hiányosság ellenére, amelyben hadseregünk szenved, elha-tároztuk, hogy határainkat feltétlenül megvédjük. Mindenki tudja, hogy a harc hazája közvetlen sorsáért folyik. Finnország ütőerejét is az határozta meg, hogy a finnek hazájukat határuk közelé-ben védték és védik. Egy kis nép terhelhetősége nem végtelen, ehhez hiányoznak a tömegek és ezzel a kimeríthetetlen népközösség erőt kölcsönző tudata.

Ezért mégis hiszek abban, hogy hadseregünk a Kárpátokban, támaszkodva az erdőkre és he-gyekre, erős ellenállást lesz képes kifejejteni. Mivel szilárdan elhatároztuk, hogy megvédjük hatá-rainkat és mivel a keleti arcvonal közeledtével jócskán számolni kell ennek lehetőségével, köte-lességem, hogy ezt a lehetőséget szemügyre vegyem.

Így a következő kérdések merültek fel, amelyekre a Führer főhadiszállásán tett legutóbbi láto-gatás során választ kerestem. Ezek a kérdések az alábbiak:

1. Mi a szerepe a Duna-medencének a német hadviselés keretében?
2. Elhatározta-e a német vezetés e medence védelmét és milyen erővel?
3. Milyen feladat jut a magyar hadseregnek?
4. Hol kell felvonulnia a magyar hadseregnek, vagy csak készenlétben kell lennie?
5. Milyen körletben kerül alkalmazásra, vagy hol lesz készenlétben?
6. Mikor tervezik mozgósítását? (idő vagy körlet megadása).
7. Milyen kiterjedésben kell harcolnia?
8. Kik lesznek a szomszédaink?
9. A parancsnoklási viszonyok szabályozása.
10. Előkészítő rendszabályok.
11. Felderítések — szemrevételezések.

12. Robbantások, rombolások előretolt erőikkel.
13. A menekültek elszállítása.
14. Az oroszok valószínű magatartása.
15. Milyen erőikkel és milyen irányban nyomulnak előre?

Ezek azok a kérdések, amelyeket ez év januárjában tett legutóbbi látogatásom alkalmával elő akartam terjeszteni, illetve szerettem volna megbeszélni, amelyre azonban nem került sor. Vezért tábornagy úr, továbbítom Önnek ezeket a kérdéseket azzal a kéréssel, hogy szíveskedjék foglalkozni velük és azokra válaszolni.

Nagyon jól tudom, hogy az Önök szempontjából ezek a kérdések nem tűnnek sürgősnek, valószínűleg súlyosabb kérdések kiszorítják őket. Számomra viszont égetőek, mert ezek értelmében tudok előre gondokodni nemcsak katonailg, hanem katonapolitikailag is.

Nem lehet egy országot máról holnapra meglepően a mozgósítás kérdéseire elé állítani, mert az kedvezőtlen hangulatot idézhet elő. Bármily kellemes gondolat is az, hogy a nagy testvér, a hatalmas német birodalom harcol és oltalmaz, mégis veszélyes egy nép számára, hogy beleélje magát ebbe a gondolatba. Ettől eltekintve, a hadsereget lelkileg is fel kell készíteni. Mivel hívatásomnál fogva én vagyok az ország katonái lelkiismerete, nem lehetek nyugodt. Amíg a háború tart, addig résen kellennem. Ez a kötelességem, amelyhez megértést kérek és ezért bocsásson meg, ha Önnek nem hagyok nyugtot. Nem szándékozom sürgetni. Nem kívánom, hogy azonnal válaszoljon a kérdésekre. Csak legalább azt szeretném elérni, hogy foglalkozzék ezekkel a problémákkal. Maga az a körülmény, hogy foglalkozik a kérdésekkel, számunkra különös fontosságú. Csak azt kérem, hogy időben értesülhessek, mi az Önök szándéka.

A háborúnak még nincs vége, még érhet bennünket néhány meglepetés. Bármily kicsi és jelentéktelen is ma hadseregünk, talán tehetünk még egészen különleges jó szolgálatot. A háború nemcsak számvetések ügye, hanem a véletlen és szerencse dolga is. Már egyszer leírtam és leírom még egyszer, hogy meg vagyok győződve, hogy végül is ismét csak a németek és a magyarok fognak harcolni csakúgy, mint az első világháborúban. Engedtessek meg még az, hogy szóba hozzam a magyar megszálló hadseregünket. Ez olyan szituációhoz közeledik, amelytől mindig félttem. Ez máris a teljes szétverés és szétszóródás lehetősége előtt áll, amelyet mély sajnálattal nézek. A VII. hadtest már két részre szakadt és különvált. A VIII. hadtest messze északon van. A dél felől érkező ellenséges támadások veszélyeztetik és ha még tovább szorítják északra, akkor teljesen érintkezésen kívül lesz a magyar megszálló erők többi részétől, Magyarországtól is, ami magától értetődően fölöttébb megnehezíti a hadtest ellátását, sőt talán lehetetlenné teszi. Ennek következtében készletei kimerülnek.

Sajnálattal látom megszálló hadseregünk szétdarabolódását és szétszilálódását. És ha arra kerülne a sor, hogy a Kárpátokban kellene valóban harcolni, nagyon hiányoznának. Ezek csaknem a felét képezik a mi hadseregünk erőinek és semmivel sem pótolhatnánk. Gondoskodás nélkül ez a hadsereg szétdarabolódik és tönkremegy. Ezért kísérlem meg még egyszer nyomatékosan, hogy most már határozottan válasszák le az ellenségről és olyan térségben alkalmazzák vasútvonalak biztosítására, amely közelebb van Magyarországhoz és ezért nagy keretekben besorolható a magyar erők további alkalmazásába.

Levelem befejezésekor nem mulaszthatom el, hogy szívből meg ne köszönjem azt a rendkívül barátságos fogadtatást, amelyben nemrégén Önnél részesültem.